

Небрежное отношение к правилам русского речевого этикета и отсутствие знаний о ритмико-интонационном оформлении этикетных клише делают речь иностранца, говорящего на русском языке, невыразительной и непонятной, затрудняют понимание устно-разговорной речи носителей русского языка, приводят к коммуникативным неудачам.

Литература

1. Звездина, А. О. Сферы русскоязычного общения студентов-нефилологов, обучающихся в вузах России / А. О. Звездина, Д. А. Минина, Л. В. Московкин // Мир русского слова. – 2017. – № 4.
2. Кронгауз, М. И. Речевой этикет и национальный / Youtube // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=siQailPJo1c> – Дата доступа: 10.11.2019.
3. Кронгауз, М. И. Речевой этикет / Youtube // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=1Z9Mf6dmZeM> – Дата доступа: 10.11.2019.
4. Логинова, И. М. Функционирование обращения в русской звучащей речи / И. М. Логинова // Русский язык за рубежом. – 2000. – № 3–4.
5. Сайфеева, К. М. Этикетные формулы: десемантизация и новые смыслы / К. М. Сайфеева // Русская речь [Электронный ресурс]. – 2015. – № 3. – Режим доступа: http://russkayarech.ru/files/issues/2015/3/68-75_Saifeeva.pdf. – Дата доступа: 24.10.2019.
6. Формановская, Н. И. Культура общения и речевого этикет / Н. И. Формановская. – Москва: Икар, 2005. – 250 с.

*И. В. Караичанка
(г. Минск, Республика Беларусь)*

КІТАЙЦЫ БЕЛАРУСІ (некаторыя звесткі пра гісторыю фарміравання супольнасці і этнакультурныя асаблівасці яе прадстаўнікоў па фальклорна-этнаграфічных доследах да пачатку 2000-х гадоў)

На тэму кітайскай прысутнасці на беларускіх землях спачатку ў выглядзе тых ці іншых этнакультурных з’яў, характэрна азначаных (назвавых) рэалій, аўтар гэтага паведамлення выйшаў даўнавата. Часам гэта

адбывалася падчас даследавання спецыяльнай гістарычнай літаратуры з 1920-х гадоў, калі даведваўся пра тое, што даўней адзін з матываў аздаблення так званых случкіх паясоў меў характэрную назву «кітайскія хмаркі». Потым у выглядзе звестак, атрыманых падчас палявых фальклорна-этнаграфічных доследаў у сучасным беларуска-рускім паграніччы (Смаленшчына, гістарычная Ржэўшчына). Мы знаходзілі пацверджанне звестак пра пашыў жаночага паяснога адзення з так званай «нанкі» (ад назвы кітайскага горада Нанкін) – тканіны сіняга колеру, а таксама пра ўжыванне пры аздабленні адзення, ды і пры перапляценні кос дзяўчатамі так званых «кітаек» (рознакаляровых стужак). На апошніх у некаторых мясцінах маладыя жанчыны нават пісалі любоўныя пасланні (гэта пацвярджаюць матэрыялы слоўнікаў, таго ж У. І. Дабравольскага «Смоленский областной словарь» 1914 г., публікацыі беларускіх і украінскіх даследчыкаў традыцыйнага народнага побыту).

Цікавыя вынікі дало азнаямленне з матэрыяламі сучаснага факсімільнага перавыдання «Беларускай граматыкі для школ» (Вільня, 1929) Браніслава Тарашкевіча. На старонцы 73 у лекцыі нумар 7 мы знайшлі наступнае заданне навучэнцам: «у якіх склонах стаяць прадметнікі ў такіх разох:... пры купцу, пры Рыгору, Лукашу, чужаземцу, немцу, кітайцу, Марцінкевічу?». А на старонцы 84 у лекцыі нумар 13 можна прачытаць між іншым такое: «... Як будзе месны склон такіх прадметнікаў –... муж, Лукаш, Багдановіч, Грыгор, купец, кітаец і падобн.?». Гэта значыць у якасці прыкладаў побач змешчана пералічэнне рэалій (у тым ліку этнонімаў) еўрапейскай і азіяцкай культур як чужаземных ва ўспрыяцці беларусаў, так і ўнутрыбеларускіх.

Падчас працы з гістарычнай літаратурай 1920-х гадоў трапіліся звесткі пра знаходжанне ў вайсковым палоне недзе пасля руска-японскай вайны дзесьці на беларускіх землях невялікіх груп кітайцаў. У Віцебску ў часы НЭПу працавалі некалькі пральняў, якія належалі кітайцам.

Працуючы ў Віцебску ў пачатку 1990-х гадоў на некалькіх навуковых канферэнцыях, прысвечаных вывучэнню асаблівасцей развіцця нацыянальнага строя Віцебшчыны (1991) і Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Межы. Нацыі. Лёсы» (1993), а таксама пры іншых абставінах я пазнаёміўся з некаторымі прысутнымі на іх мясцовымі краязнаўцамі і проста мясцовымі ўраджэнцамі, якія ў дзяцінстве ведалі пра пражыванне побач у горадзе і вобласці з часу Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 года, а то і раней, пэўнай колькасці кітайскага насельніцтва. Тым жа Трэнад-

скім Іванам Іванавічам (на час нашай з ім сустрэчы і размовы ў красавіку 1991 года яму было 82 гады, у Маркавічах ён жыў з 1938 года), Каралёвым Аляксандрам Сцяпанавічам, жыхаром вёскі Расна Сенненскага раёна Віцебшчыны (запісы з студзеня 1991 года), Скарадуліным Міхаілам Іванавічам, ураджэнцам гарадскога пасёлка Арэхаўск Аршанскага раёна (запісы з мая 1990 года) і іншымі. Даведаўся я пра тое, што раён іх пражывання ў Віцебску у 1920–1930-я гады ў простамоўі меў назву «Кітайская калонія». Кітайцы жылі ў раёне так званага Пескаваціка. Недзе да канца 1920-х гадоў кітайцы горада мелі ўласную рэлігійную святыню. Дзесьці каля колішняга Гапееўскага моста знаходзіліся іх могілкі. З 1928 года ў наваколлі Віцебска існавала кітайская сельскагаспадарчая арцель. Вось што распавядаюць пра яе стварэнне выяўленыя даследчыкам у Дзяржархіве Віцебскай вобласці архіўныя матэрыялы тых часоў. 29 сакавіка 1928 года адбылося пасаджанне Прэзідыума Віцебскага РВК. Быў зацверджаны наступны «Парадак дня:... § 2 Аб зацвярджэнні арганізаваных с. г. калектываў (т. Цыганоў).

1. Арганізацыю садова-гародніных: Астравенскай (яўрэйскай), Маркаўскай (кітайскай) арцеляў лічыць мэтазгодным і жыццёвым. (Ліст 64)».

Па словах старажылаў Маркавічаў, стварэнню гэтага нацыянальнага кітайскага калгаса (арцелі) папярэднічаў прыезд «як хадака» будучага старшыні Джан Ванфу. Асеўшыя пасля ў тых мясцінах (тады тэрыторыя Мікалаеўскага сельсавета Віцебскага раёна) кітайцы (у тым ліку адна жанчына-кітайка) стваралі пераважна нацыянальна-змешаныя сем'і, дзеці ў якіх размаўлялі ўжо па-беларуску, нават з дыялектнымі асаблівасцямі. Суседзі называлі іх пяшчотна «кітайчонок».

Сярод кітайцаў БССР (паводле перапісу 1926 года – 119 чалавек), у тым ліку ў Маркавічах і наваколлі, у 1920–1930 гады пражывала вялікая колькасць асоб з іншаземным грамадзянствам. Больш таго, у багата каго з маркавіцкіх кітайцаў былі сем'і на радзіме. Бывала і так, што ў час сямейных спрэчак з вуснаў каго (як таго ж Цімошы) злятала і наступнае: «Кіну ўсё, уеду ў Чынхай». Некаторыя з кітайцаў, калі дасягалі паважнага ўзросту і мелі клопаты са здароўем, прасілі пры пахаванні ўважыць іх як «інастранцаў» і не хаваць на мясцовых могілках, а каля іх.

Адзін чалавек (Лі Ван Лі), а можа і фактычна больш, распісваўся (распісваліся) па-кітайску. Тагачасныя агароднікі-нацыяналы, відавочна, не былі пазбаўлены шкодных звычак. Так, на адным з фотаздымкаў, які

суправаджаў публікацыю ў газеце «Шляхі калектывізацыі» (май 1932 г., № 9) пра жыццё і працу кітайцаў нехта Лі Вун Лі курыў. Але было на побытавым узроўні багата і светлага, радаснага. Надзея Сямёнаўна Шчасная (у дзявоцтве Драздова) 1922 года нараджэння расказвала даследчыку у 1993 годзе наступнае: «У некаторых хатах былі цыноўкі саламяныя, але спалі кітайцы на сенніках. У вокнах паміж рамамі дапускалася ўпрыгожванне. У многіх кітайцаў там былі кветкі «з істружак» (чырвонага, зялёнага і ружовага колеру). Асаблівым у іх быў ружовы колер: ружовы цвет яны, мабыць, больш любілі (гэты колер Надзеі Сямёнаўне больш запомніўся з дзяцінства). Інфарматарка памятае, што калісьці раз на Кастрычніцкія святы Цімоша Вы Ды Ша зрабіў да карамысла вёдры, упрыгожыў іх кветкамі з істружак і паперы, потым танцаваў кітайскі танец і спяваў па-кітайску: «Чын чын кха», – хадзіў з падскокам у адзін і другі бок. Быў ужо пажылы».

Што датычыць кулінарных упадабанняў, адзначым наступнае. Па словах старажыла, яны «елі шмат часныку, перцу. Любілі, як мы, кусок сала. Елі палачкамі рыс, як купяць дзе. Рабілі такія пірагі як клёцкі і начынялі ўсяка іх. Возьмуць зелені, пакрышаць капусты, перца, цыбулю, моркву. Смажылі грыбы, клалі туды гарькату ўсякую, шмат часныку, перцу. Кітайцы спіртное дужа не пілі».

Зафіксавана характэрнае мясцовае беларускае азначэнне маўлення тых мясцовых кітайцаў па-іхняму, па-кітайску: гардэчыць (што рабіць?); паміж сабой «гардэчуць па-кітайску». Але ўжо на незразумелай ці мала зразумелай нямецкай мове гаварыць у вуснах мясцовых людзей значыць «калдэчыць» ці «кулдучыць» («пакулдучыць на-нямецку», «пакалдэчылі паміж сабой немцы»).

Пасля скасавання нацыянальнага статусу калгаса імя М. Гікалы (так з канца 1920-х годоў называлася арцель «Маркавічы») і непераабранне старшынёй Джан Ван Фу разам з сям’ёй пераехаў у Віцебск, дзе працаваў касірам. Раз’ехалася і частка кітайцаў. Застаўшыся панеслі вялікія страты падчас Айчыннай вайны. Вясной 1943 года Маркавічы былі спалены. Пасля вайны ад вёскі заставалася 12–15 двароў.

Літаратура

1. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці, ф. 571, воп. 1, спр. 96, лл. 63, 64.
2. Шляхі калектывізацыі, 1932. – № 9. – С. 5.

3. Литература на языках нацменьшинств / газета «Рабочий», 1936, № 65 (2303).
4. Віцебскія ведамасці (“Witebsker Nachrichten”. Weisruthenische Zeitung). – 1941. – № 19 (аб’ява пра кітайскую пральню ў Віцебску).
5. Каспяровіч, М. І. Віцебскі краёвы слоўнік / М. І. Каспяровіч. – Віцебск, 1927. – С. 331.
6. БНГ Выслоўі, Мн., 1973. – С. 323.
7. Чжан, Иньмин. Китайская этническая группа в Беларуси: история и современность / Иньмин Чжан // Беларуская думка, 2019. – № 11. – С. 98–103.
8. Карашчанка, І. Кітайцы / І. Карашчанка // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. – У 6 т. – Т. 4., Беларуская энцыклапедыя, 1997. – С. 187.